

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ ДЖЕРОМА Д. СЕЛІДЖЕРА "НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ"

Дана робота присвячена дослідженню ролі лінгвокультурного компоненту англійської порівняльної фразеологічної одиниці в романі Джерома Д. Селіджера "Над прірвою у житті". На прикладі авторського дискурсу стаття визначає особливості впливу культури на мову, що віддзеркалено в компаративних фразеологізмах, та сприйняття реципієнтом прочитаного матеріалу на іноземній мові.

Взаємозв'язок та взаємовплив мови і культури досліджуються давно. Перші спроби розв'язати ці проблеми знаходять своє відображення у працях відомого лінгвіста В. Гумбольдта. Основні положення його концепції містять наступні умовиводи:

- всяка культура національна, її характер виражений в мові за допомогою особливого бачення світу;
- мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма;
- внутрішня форма мови – це вираз "народного духу", його культури;
- мова є сполучною ланкою між людиною та навколишнім світом;
- матеріальна та духовна культура людини втілюються в мові [1].

Існує доведена тенденція, що навіть володіючи однією і тією самою мовою, два комуніканти не завжди можуть правильно зрозуміти один одного, а причиною цього в основному є саме розбіжність культур. Мета дослідження є виявлення лінгвокультурних особливостей функціонування фразеологічних одиниць у романі Д. Селіджера "Над прірвою у житті".

Отже, мова – знакова система, що використовується в суспільстві як основний засіб спілкування; форма відображення людиною дійсності та форма збереження інформації, засіб отримання нових знань [2: 55].

М. П. Кочерган визначає мову як систему одиниць спілкування і правил їх функціонування [3: 31].

Таким чином, попередні визначення збігаються в єдиному, що мова – це засіб спілкування. У мові знаходять своє віддзеркалення і формуються цінності та ідеали народу. Мова є продуктом культури, її важливою складовою частиною та умовою існування, чинником існування культурних кодів [4: 7].

Мова відіграє вирішальну роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільності нації. У різних мовах існують спеціальні слова для позначення об'єктів матеріальної культури. Наявність таких термінів пов'язана з існуванням особливих звичаїв та системи цінностей, характерної для даної культури.

А. С. Вежбіцька розкриває поняття культури як історично передаваної моделі значень, втілених в символах, системи успадкованих уявлень, виражених у формі символів, за допомогою яких люди спілкуються між собою і на основі яких фіксуються і розвиваються їх знання про життя і життєві установки [5: 44].

М. В. Александрова визначає культуру як духовний вимір цивілізації, її творчу інтенцію [6: 11].

Взаємозв'язок мови та культури очевидний:

- мова і культура – форми свідомості, які відображають світогляд людини;
- мова і культура існують в діалозі між собою (як засіб передачі культури із покоління в покоління);
- суб'єктом мови і культури є індивід;
- мова і культура мають загальну межу – нормативність.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що мова і культура тісно взаємопов'язані комунікативними процесами, формуванням мовних здібностей людини та суспільного індивіда.

У той же час поряд зі спільними ознаками між мовою та культурою, існує й чимало відмінностей між ними:

- у мові, як феномені, переважає установка на масового адресата, тоді як в культурі цінується елітарність [4: 60]. Мовою, як засобом спілкування, можуть користуватися різні верстви суспільства. Однак в суспільстві є особливий прошарок – вищий прошарок або еліта, що здійснює важливі соціальні і культурні функції;
- культура – це така знакова система, яка не здатна організуватися самостійно [4: 60];
- мова і культура – це різні знакові системи.

Вищевикладені відмінності дозволяють зробити висновок, що мова та культура не є тотожними, а лише взаємозалежними поняттями.

До співвідношення мови та культури запропоновано декілька підходів:

1. Перший підхід розроблявся такими вітчизняними вченими як С. А. Атановським, Р. А. Брутяном, Е. І. Зозулиним, Є. З. Маркаряном. Суть даного підходу полягає в тому, що взаємозв'язок мови і культури виявляється рухом в один бік. Оскільки мову відображає дійсність, а культура є невід'ємним компонентом цієї дійсності, значить мова – просте віддзеркалення культури. Зміни дійсності ведуть за собою зміни в мові.

2. Другий підхід був запропонований В. Гумбольдтом, А. А. Потебнею, які вважали, що мова – оточуюче середовище, поза яким і без участі якого людина не може жити. Отже, будучи місцем нашого існування, мова не існує поза нами як об'єктивна дійсність, вона знаходиться в нас самих, в нашій свідомості, пам'яті; вона міняє свої контури з кожним рухом думки, з кожною новою соціально-культурною роллю [4: 60].

3. В. Л. Маслова в своїх міркуваннях про взаємозв'язок мови і культури виділяє ще один підхід, який визначає мову як фактор культури, що пояснюється:

- складовою частиною культури, яку ми успадковуємо від наших предків;
- основним інструментом, за допомогою якого ми засвоюємо культуру;
- основою всіх явищ культурного порядку [4: 62].

Отже, мова – це складова частина культури і її знаряддя, дійсність нашого духу, обличчя культури; вона виражає в "голому вигляді" специфічні риси національної ментальності. Мова є механізмом, який відкрив перед людиною сферу свідомості [4: 62].

Наявність тісного зв'язку і взаємозалежності між мовою, культурою та їх носіями – очевидна. Мова – засіб спілкування між людьми, який нерозривно пов'язаний з життям і розвитком того мовного колективу, який нею користується як засобом спілкування.

Мова формує людину як особистість, носія мови, через нав'язані їй мовою і закладені в ній бачення світу, менталітет, відношення до людей. Тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування [7: 15].

Мова найтіснішим чином пов'язана з культурою, вона проростає в неї, розвивається в ній і виражає її. Основу цієї ідеї складає окремий напрямок лінгвістики – лінгвокультурологія.

Лінгвокультурологія – це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики й культурології, і досліджує прояви культури народу, які відбилися і закріпилися в мові [4: 9].

Лінгвокультурологія – порівняно молода філологічна дисципліна синтезуючого типу, яка розглядає мову як втілення культури.

В. Н. Телія визначає лінгвокультурологію як частину етнолінгвістики, присвячену вивченню і опису кореспонденції мови і культури в їх синхронній взаємодії [8: 217].

З даних визначень виходить, що предметом лінгвокультурології є вивчення культурної семантики мовних знаків, яке формується при взаємодії двох різних кодів, а саме – мови і культури.

Лінгвокультурологія, як самостійна наука, вирішує ряд наступних питань:

- як культура бере участь у творенні мовних концептів;
- до якої частини значення мовного знаку прикріплюються "культурні сенси";
- чи усвідомлюються ці "сенси" тим, що говорить і слухає, і як вони впливають на мовні стратегії;
- чи існує в реальності культурно-мовна компетенція носія мови [4: 31];
- як систематизувати основні поняття даної науки.

Однією з основних одиниць вивчення лінгвокультурології є концепт, який ми розглядатимемо у вигляді фразеологізмів, сферою існування яких є авторський дискурс.

Дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; мовлення, яке розглядається як цілеспрямована, соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості [10: 274].

Дискурс – це також складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який:

по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конституючими чи фоновими) чинниками;

по-друге, має "видиму" – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та "невидиму" – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру;

по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу "будується" його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо).

В авторському дискурсі Джерома Д. Селінджера чимало словосполучень типу (*as*) ... *as*... Загальна їх кількість становить 91 вираз, серед яких є фразеологізми та емоційно забарвлені порівняння.

До фразеологізмів можна віднести 31 словосполучення:

- *touchy as hell;*
- *cold as a witch's teat;*
- *icy as hell;*
- *old as hell (2);*
- *sharp as a tack;*
- *hot as a firecracker;*
- *sad as hell (2);*
- *dirty as hell;*
- *hot as hell;*
- *rusty as hell;*
- *drunk as a bastard (2);*
- *cold as hell (2);*
- *sore as hell (6);*
- *mad as hell;*
- *blue as hell (2);*
- *seductive as hell;*
- *depressed as hell;*
- *blind as a bat;*
- *lonesome as hell;*
- *dark as hell;*
- *as hard as a rock.*

А до емоційно забарвлених комбінацій слів – 60 словосполучень:

- <i>serious as hell;</i>	- <i>childish as hell;</i>
- <i>charming as hell;</i>	- <i>modest as hell;</i>
- <i>sorry as hell (2);</i>	- <i>bored as hell (4);</i>
- <i>playful as hell (2);</i>	- <i>stupid as hell;</i>
- <i>descriptive as hell (2);</i>	- <i>beautiful as hell;</i>
- <i>pretty as hell;</i>	- <i>sorry as hell (2);</i>
- <i>interested as hell;</i>	- <i>religious as hell;</i>
- <i>suave as hell (3);</i>	- <i>kind-hearted as hell;</i>
- <i>friendly as hell;</i>	- <i>quiet as hell (2);</i>
- <i>fast as hell (2);</i>	- <i>nervous as hell (2);</i>
- <i>excited as hell (2);</i>	- <i>glad as hell;</i>
- <i>careful as hell (2);</i>	- <i>strong as hell;</i>
- <i>drunk as hell (2);</i>	- <i>close as hell (2);</i>
- <i>scared as hell;</i>	- <i>funny as hell;</i>
- <i>young as hell;</i>	- <i>quick as hell;</i>
- <i>innocent as hell;</i>	- <i>embarrassed as hell;</i>
- <i>bourgeois as hell;</i>	- <i>hard as hell;</i>
- <i>sure as hell;</i>	- <i>sunny as hell;</i>
- <i>cute as hell (2);</i>	- <i>excited as hell;</i>
- <i>anxious as hell;</i>	- <i>casual as hell;</i>
- <i>lumpy as hell;</i>	- <i>cool as hell.</i>
- <i>gay as hell;</i>	

В авторському дискурсі Джерома Д. Селіджера можна прослідкувати тенденцію до порівнянь зі словом *hell*, що можна пояснити не тільки тим, що кожен автор створює свій власний мовний матеріал, але й тим, що письменник описує життя підлітка, якому безперечно притаманна така мова й культура. Як було уже раніше зазначено, кожна мова відбиває культуру людей, які нею розмовляють. І якщо компаративний фразеологізм типу *as blind as a bat* є загальним для всіх прошарків населення, яке користується даною мовою, то порівняльне словосполучення *as sorry as hell* – буде молодіжним, цілком незрозумілим старшому поколінню. Цим самим можна сказати, що емоційно забарвлені компаративні словосполучення другого типу можна віднести до непоширених сленгових компаративних фразеологізмів. Особливим завданням таких мовних одиниць є презентація щоденного життя, бачення світу та окремих аспектів культури, якими живуть сучасні підлітки та молодь, і які відображені у їх мові.

Проаналізувавши глибу теоретичного та практичного матеріалу, можна зробити висновок, що мова – це дійсно дзеркало культури, в якій відображається не тільки оточуючий людину світ, але й свідомість різних прошарків народу, їх характер, спосіб життя, мораль, система цінностей, бачення світу. На даний час ці питання є лише поверхнево розглянутими в сучасній лінгвокультурології і потребують подальших, більш глибоких досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гумбольдт В. Язык и философия культуры: пер. с нем. – М.: Прогресс, 1895. – 320 с.
2. Левицький В. В., Іваницька М. Л., Іваницький Р. В. Основи мовознавства. Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2000. – 150 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 368 с.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Академія, 2001. – 208 с.
5. Вежицкая А. С. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
6. Александрова М. В. Культура та цивілізація: становлення проблеми в українській філософській думці (кінець ХІХ початок ХХ століть). Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 17.00.01 / Харківська держ. академія культури. – Харків, 2003. – 16 с.
7. Терминасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 264 с.
8. Васильева Г. М. Национально-культурная специфика семантических неологизмов: лингвокультурологические основы описания. СПб., 2001
9. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 284 с.
10. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 479 с.

Матеріал надійшов до редакції 04.05. 2009 р.

Дрибнюк В. Т. Лингвокультурологические особенности сравнительных фразеологических единиц в романе Джерома Д. Селинджера "Над пропастью во ржи".

Представленная работа посвящена исследованию роли лингвокультурологического компонента английской сравнительной фразеологической единицы в романе Джерома Д. Сэлинджера "Над пропастью во ржи". На примере авторского дискурса статья определяет особенности влияния культуры на язык, что отражено в компаративных фразеологизмах и восприятии адресатом прочитанного материала на иностранном языке.

Dribniuk V. T. Linguocultural Peculiarities of Comparative Phraseological Units in Jerome D. Salinger's Novel "The Catcher in the Rye".

The given work is dedicated to the research of the role of English comparative phraseological unit linguocultural component in Jerome D. Salinger's novel "The catcher in the rye". The article determines peculiarities of culture influence upon the language on the example of author's discourse, which is reflected in comparative phraseologisms and addressee's perception of the read material in the foreign language.